

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version: Lindström, J. (2020) "Tervetuloa yhteiskuntaan, ei sua täällä auteta" Projektityöntekijän havainnot rikoksista tuomittujen paluusta takaisin yhteiskuntaan. Kriminaalihuollon tukisäätiön blogi. Julkaistu 27.5.2020.

Saatavilla: <https://www.krits.fi/2020/05/tervetuloa-yhteiskuntaan-ei-sua-taalla-auteta-projektityontekijan-havainnot-rikoksista-tuomittujen-paluusta-takaisin-yhteiskuntaan/>

”Tervetuloa yhteiskuntaan, ei sua täällä auteta” – Projektityöntekijän havaintoja rikoksista tuomittujen paluusta takaisin yhteiskuntaan

27.5.2020 Janika Lindström

Blogikirjoitus paikantuu kokemusasiantuntijakoulutukseen, joka toteutuu kaksivuotisena [KEIJO-hankkeena](#) (KEIJO-hanke, kokemusasiantuntijuus edistämässä itsenäisyyttä ja osallisuutta, ESR 2018–2020). Hankkeessa rikos- ja päihdetaustaiset henkilöt osallistuvat kokemusasiantuntijakoulutukseen, joka sisältää kolme kuukautta kokopäiväistä opiskelua Laurea-ammattikorkeakoulussa sekä harjoittelujakson (3–6 kk) työelämässä.

KEIJO-hankkeessa kouluttautuneet toimivat työelämässä rikos- ja päihdetaustaan liittyvän kokemustiedon pioneereina, joiden asiantuntijuus perustuu omakohtaisiin kokemuksiin toipumisesta sekä rikollisuudesta irrottautumisesta.

KEIJO-hanke on saattanut yhteen rikos- ja päihdetaustaisia kokemusasiantuntijakouluttautuvia sekä ammattilaisia. Projektityöntekijänä hanke on mahdollistanut minulle aitiopaikan päästä rinnalla kulkien tarkastelemaan, millaista on tuomittujen palaaminen takaisin yhteiskuntaan.

Rikoksista tuomittujen yhteiskuntaan palaamisen seuraaminen on ollut minulle ajoittain henkisesti hyvin kuormittavaa. Ihmiset, joiden elämäntarinat olen kuullut ja joiden läheisiä olet oppinut tuntemaan, eivät näyttäydä minulle kasvottomina asiakkaina tai lukuina tilastoissa. Heidän yhteiskuntaan palaamiseensa liittyvät erilaiset vaikeudet ovat mukana päivittäisissä kohtaamisissamme ja koulutuksessa jaetussa arjessamme.

Yhteiset käsityksemme hyvinvointivaltiosta ovat olleet usein koetuksella, ja turvaverkon aukkokohdat ovat tulleet näkyviksi moneen kertaan. Hädän hetkellä myös monien julkisia palveluita täydentävän toimijatahon arvot ovat näyttäytyneet täysin katteettomana sananhelinänä.

Vankilasta vapautuville laaditaan vapauttamissuunnitelma. Vangeista kolmannes vapautuu asunnottomana. Vapautumisen jälkeinen asioiden hoitaminen on tulikasteena tulevaan, jossa virastot, viranomaiset, etuudet ja byrokratia tulevat tutuiksi. Ne ilmenevät kahden kunnan riitoina palveluiden järjestämistä vastaavasta, maksusitoumuspyynnöistä henkilöllisyystodistukseen, pankkitilin avaamiseen suostuvan pankin etsimisestä. Sen jälkeen etsitään asuntoa tai pahimmillaan ”kärvennellään päihdeettöminä” panta nilkassa päihdeitä sallivassa asumisyksikössä. Haetaan tukia ja kun tienataan, niin selvitetään uudelleen oikeuksia etuuksiin, koska palkka ei riitä toimeentuloon ja asumiskuluihin. Työllistymisen jälkeen palkasta osa menee ulosottoon ja uusi kierre etuuksien hakemisesta voi alkaa.

Viranomaiskohtaukset koetaan väsytystaisteluksi, jossa voittaja mitataan sillä, kuka jaksaa tehdä oikaisupyynnöitä tai muutoksenhakuja. Useimmat eivät edes tiedä heille kuuluvia oikeuksia.

Loputon etuuskaruselli on uuvuttava ja sen pyöryksestä moni tippuu. Elämä ja vapaus ovat koittaneet. Niitä on odotettu.

Erilaisia vankeuden ja rikostaustan aiheuttamia kerrannaisvaikutuksia kohdataan kohtuuttomasti yhä uudelleen ja uudelleen.

”Rikostaustaisten on turha odottaa mitään päänsilittelyä” ja ”Miksi rikostaustaisia pitäisi hyysätä”, monet sanovat. Lähes kaikki edellä kuvattu voi kuulua myös muiden kuin rikostaustaisten asiakaskokemuksiin. Sen sijaan erilaisia vankeuden ja rikostaustan aiheuttamia kerrannaisvaikutuksia kohdataan kohtuuttomasti yhä uudelleen ja uudelleen.

Monet myönteiset palvelukokemukset liittyvät rikos- ja päihdetaustaisille suunnattuihin palveluihin, joissa huomioidaan rikostaustaan liittyvät erityiskysymykset. Tavallisesti nämä palvelut toteutuvat hankkeina.

Vapautumisen jälkeen etuisuuksiin ja palveluihin liittyviä vastoinkäymisiä tulee eteen varmasti. Heikoimmat luovuttavat ja palaavat vanhaan. Se on tutumpaa. Siviilissä pärjääminen vaatii sinnikkyyttä, mutta desistanssin imussa olevat sopeutuvat haasteellisiin tilanteisiin, koska ovat niin sitoutuneita elämän muutoksiin liittyviin tavoitteisiinsa.

Jokainen kokemusasiantuntijakoulutettava on selviytynyt hyvinvointipalveluista putoamisesta ja saanut toipumiseensa sekä rikollisuudesta irrottautumiseensa merkittävimmän tuen vertaisilta. Vertaiset ovat olleet niitä, jotka ovat auttaneet jaksamaan vastoinkäymisissä ja olleet heidän rinnalla sekä tukena erilaisissa elämänvaiheissa. Vertaisuus on kokemusasiantuntijuuden kutsumuksen ydin. Se on jotain, joka ei petä eikä jätä. Se ei aseta takaisinsoittoilmoitusta virka-aikana ja palaa asiaan viikon päästä. Se vastaa hätään hädänhetkellä.

Tukiviidakko ja lainsäädäntö eivät ole yksiselitteisen selkeitä. Erilaiset toimeentuloturvaan liittyvät ristiriitaisuudet ja epäkohdat tulevat ilmi tilanteissa, joissa moniammatillisesti laadittu suunnitelma etenee tavoitteellisesti, mutta toimeentuloturvaan voi vaikuttaa moni aikaisempi toiminta. Työttömänä työnhakijana suojaisuuden tienaaminen osa-aikatöillä on työvoimapolitiisesta näkökulmasta tavoiteltavaa aktiivisuutta, mutta se voi myöhemmin estää oikeuden saada palkkatuen enimmäismäärää ja siten se voi olla esteenä työllistymiselle. Hallinnan välineenä käytetään osallistamista eikä sillä tavoitella aidosti tasavertaisuutta tai yhteisöihin kuulumista.

Keijot haluavat töihin ja yhteiskunta haluaa kaikki töihin. Miten yhteiskunnan ja rikostaustaisten tavoitteet saadaan kohtaamaan ja toteutumaan?

Kaikki KEIJO-hankkeen kokemusasiantuntijakoulutettavat tavoittelevat sellaista taloudellista tilannetta, jossa heidän ei tarvitsisi olla kuin sairausvakuutuksen vuoksi välillisesti tekemisissä Kelan kanssa. Hallitus tavoittelee 75 prosentin työllisyysastetta eli 60 000 lisätyöllistä vuoden 2023 loppuun mennessä. Keijot haluavat töihin ja yhteiskunta haluaa kaikki töihin. Miten yhteiskunnan ja rikostaustaisten tavoitteet saadaan kohtaamaan ja toteutumaan?

Rikos- ja päihdetaustaisten työllistymisen tai koulutukseen pääseminen tuovat yhteiskunnalle säästöjä, koska ne estävät monien paluuta takaisin rikolliseen elämäntapaan.

Jos kokemusasiantuntijoiden selviytymistarinoita on yhtään uskomista, niin yhdessäkin sote-alan yksikössä ei edes kannattaisi toteuttaa palvelua ilman, että siellä on tarjolla myös vertaistukea. Matalankynnyksen vastaanotot ja erilaiset vertaisryhmät tarjoavat vaihtoehdon ammattilaistyölle ja täydentävät ammattilaisten auttamistyötä.

Rikos- ja päihdetaustaisten koulutettujen kokemusasiantuntijoiden työllisyyttä edistääkseen kunnat voivat tarjota heille 6 kuukauden työkokeiluja sote-palveluissaan. Onnistuneen työkokeilun jatkumona kunnat voivat sitoutua tarjoamaan työsuhteen oppisopimuskoulutuksen ajaksi.

Kokemusasiantuntijoita on koko hankkeen ajan haluttu moniin yhteiskunnallisiin tehtäviin. **Irti rikoksista ry** perustettiin vahvistamaan kokemusasiantuntijalähtöisiä palveluita. On ollut ilahduttavaa seurata, kuinka paljon Irti rikoksista ry:n toiminnalle on ollut tilausta. Varsinaista tukea järjestötoiminnan käynnistämiseen on tarjolla valitettavan vähän, vaikka järjestö tarjoaisi välityömarkkinamahdollisuuden koulutettujen rikos- ja päihdetaustaisten kokemusasiantuntijoiden palkkaamiseen.

Kokemusasiantuntijoilla on kerrottavana meille tarinoita, jotka liittyvät yhteiskuntaan paluuseen liittyviin haasteisiin. Elämme maailmassa, jossa on tilaa monille keskenään yhteensopimattomille tai jopa ristiriitaisille tarinoille. On tärkeää, että uskallamme kuulla myös niitä tarinoita, joissa kuullaan rikostaustaisten kokemuksia yhteiskuntaan paluusta, turvaverkosta putoamisista, byrokratian ja lainsäädännön ristiriidoista tai vertaistuen merkityksestä. Erilaisten palveluiden kehittämisen näkökulmasta näille tarinoille on kysyntää.

Blogiteksti on kirjoitettu ennen koronaa ja poikkeustilaa.